

КРАЄЗНАВЧІ НАРИСИ ТА ТУРИЗМ

УДК 911.3:338.242

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РИНКУ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Ярослав МАРІНЯК

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль
marynyak_y@ukr.net

У статті наведено комплексне вирішення наукової проблеми обґрунтування теоретико-методологічних засад розвитку ринку туристичних послуг України в умовах просторової поляризації та розробки концептуальних настанов й практичних рекомендацій щодо удосконалення управлінських процесів. Узагальнено наукові підходи до визначення поняття «просторова поляризація ринку туристичних послуг». Проведено дослідження національного ринку туристичних послуг, що дозволило у період 2005–2017 рр. виявити його сучасні тенденції та використати їх для обґрунтування напрямів розвитку ринку туристичних послуг України в умовах просторової поляризації.

Ключові слова: туризм, послуга, ринок туристичних послуг, просторова поляризація, розвиток.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Посилення конкуренції на світових товарних ринках та невизначеності в міжнародних економічних процесах, усвідомленість як на державному, так і регіональних рівнях, важливості суттєвої трансформації структури національної економіки з метою збільшення обсягів надання послуг та вироблення додаткової вартості з урахуванням принципів стійкого зростання викликають необхідність удосконалення процесів управління окремими секторами національного господарства.

Аналіз останніх публікацій. Теоретичними засадами цього дослідження є праці зарубіжних та вітчизняних вчених різних галузей, зокрема: В. Герасименко, О. Любіцевої, Н. Мешко, Т. Ткаченко, І. Черниш та ін. Дослідження процесів просторової організації та просторової поляризації ринку туристичних послуг проводили вчені зарубіжжя: Р. Батлер, С. Кемпбел, І. Пірожник, Д. Пірс, Ж. Турот, Т. Хіллс та ін.

Формування цілей статті. Постановка завдання. Основним завданням є обґрунтування теоретико-методологічних засад розвитку ринку туристичних послуг в Україні в умовах просторової поляризації та розробка концептуальних настанов й практичних рекомендацій щодо удосконалення управлінських процесів. Для досягнення поставленої мети сформульовано та вирішено такі завдання:

- а) розробити методичні засади дослідження розвитку ринку туристичних послуг;
- б) обґрунтувати сутність просторової поляризації ринку туристичних послуг, здійснити типізацію моделей та класифікувати детермінанти формування просторово-поляризаційного розвитку ринку туристичних послуг;
- в) дослідити особливості розвитку національного ринку туристичних послуг в умовах просторової поляризації.

Виклад основного матеріалу. Туристичний сектор економіки України переживає важливі трансформаційні процеси на які серйозно впливають глобалізаційні процеси та докорінна перебудова економіки країни. Серед внутрішніх впливів важливими є значний ресурсний потенціал туристичної галузі України, яка спроможна забезпечити виконання економічних, соціальних, гуманітарних функцій, а саме підвищення рівня життя населення, збільшення частки туристичних надходжень до ВВП, надходжень від туристичної діяльності до бюджетів усіх рівнів. Соціально-економічна роль туристичної галузі як інструмента розвитку та стимулювання економіки відбувається шляхом збільшення робочих місць в туристичній сфері та супутніх галузях, що у свою чергу спонукає подолання бідності та підвищення зайнятості населення. За умов підвищення ролі туристичної галузі у соціально- економічній розбудові держави дедалі більшого значення набуває застосування комплексного науково-методичний підхід до діагностики розвитку національного ринку туристичних послуг (рис. 1).

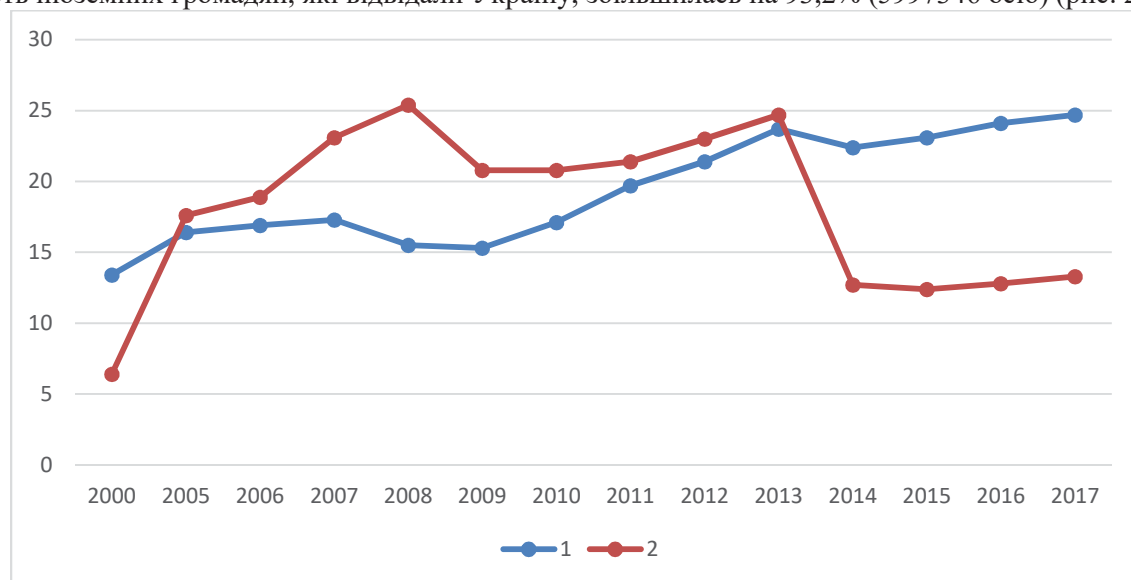
Комплексний науково-методичний до діагностики розвитку національного ринку туристичних послуг	
1.	Аналіз туристичних потоків країни
2.	Дослідження динаміки та прогноз соціально-економічних показників розвитку ринку

туристичних послуг	
1)	Дослідження динаміки та прогноз прямого та опосередкованого внеску туризму ВВП
2)	Дослідження динаміки та прогноз обсягів капітальних інвестицій в туризм
3)	Дослідження динаміки та прогноз кількості зайнятих у туристичній галузі (прямо та опосередковано)
4)	Динаміка частки зайнятого населення у туристичній сфері від загальної кількості зайнятого населення в державі

Рис. 1. Науково-методичний підхід до діагностики розвитку національного ринку туристичних послуг (розроблено автором)

Разом з тим, національний ринок туристичних послуг характеризується нерівномірністю розвитку, викликану відмінностями в розподілі природних ресурсів, кліматичними особливостями регіонів, культурно-історичною зумовленістю, нерівномірністю розміщення транспортної, комунікаційної, курортно-розважальної інфраструктури, асиметрією розподілу рекреаційних ресурсів тощо.

1. Аналіз туристичних потоків країни. Дослідження в'їзних та виїзних туристичних потоків України дозволяє дійти висновку про їх беззаперечне збільшення впродовж 2000-2017 р., результатом чого, окрім інших чинників, є підвищення туристичної активності громадян України, насичення споживчого попиту національним туристичним продуктом, з одного боку, та підвищення зацікавленості іноземних громадян національним туристичним ринком. Так, кількість громадян України, які виїжджали за кордон у 2015 р., збільшилась у порівнянні з 2000 р. на 72,4% (9719326 осіб), кількість іноземних громадян, які відвідали Україну, збільшилась на 93,2% (5997346 осіб) (рис. 2.).

1. Кількість громадян України, які виїжджали за кордон-усього
2. Кількість іноземних громадян, які відвідали Україну – усього

Рис. 2. Туристичні потоки України в млн. осіб у 2000-2017 рр. [2,6,8-9,18-21]

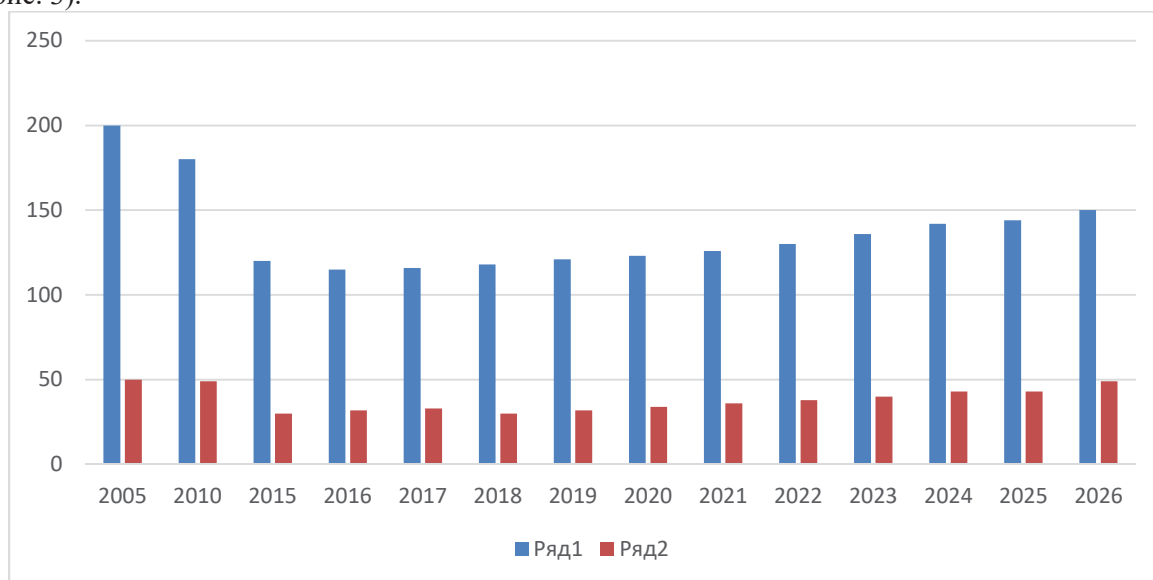
Наведені статистичні данні, щодо кількості іноземних громадян, які відвідали Україну дають змогу стверджувати, що 2014 р. характеризується стрибкоподібним зниженням відвідувань у наслідок політичної нестабільності, військового конфлікту, несприятливого криміногенного стану в країні. Максимальна кількість іноземних громадян, які відвідали Україну, була зафіксована у 2008 р. – 25449078 осіб, найменша у 2000 р. – 6430940 осіб.

На відміну від стрімкого зниження кількості іноземних громадян, які відвідали Україну у 2014 р., зниження кількості громадян України, які виїжджали за кордон, було досить стриманим – 48,4%, це пояснюється тим, що знизився, в першу чергу, виїзд громадян за метою поїздки «туризм», тоді як кількість громадян націлена на трудову міграцію під час соціально-економічної нестабільності у середині державі навпаки збільшилась.

2. Дослідження динаміки та прогноз соціально-економічних показників розвитку ринку туристичних послуг. Туризм є своєрідним індикатором соціально-економічного розвитку держави, оскільки витрати на туристичні послуги не розглядаються як першочергові потреби для

життєдіяльності людини, зростання туристичного попиту населення має пряму кореляцію з підвищенням рівня соціально- економічного розвитку держави та платоспроможності населення, тобто збільшенням ВВП, доходів та заробітної плати і, як наслідок, зростанням витрат на туристичні послуги, розваги та відпочинок.

2.1. Дослідження динаміки та прогноз прямого та опосередкованого внеску туризму до ВВП. Ключовим показником впливу туристичної галузі на соціально- економічний розвиток є вклад туристичної галузі України до ВВП. За оцінками Всесвітньої ради з подорожей і та туризму [62] економічний внесок від туристичної галузі загалом є недостатнім. Так, WTTC у 2015 р. оцінює прямий внесок туристичної галузі до ВВП країни у 28,9 млрд. дол. США, що становить 1,4% ВВП, опосередкований внесок туристичної галузі до ВВП країни 112,4 млрд. дол. США, що становить 5,6% ВВП (рис. 3).

1. Опосередкований внесок туристичної галузі України до ВВП, млрд. грн.
2. Прямий внесок туристичної галузі до ВВП, млрд. грн.

Рис. 3. Динаміка та прогноз внеску туристичної галузі України до ВВП в млрд грн. у 2005-2026 рр. [22]

За аналізований період найбільший приріст як прямого внеску туристичної галузі до ВВП, так і опосередкованого, було зафіксовано у 2006 р. по відношенню до 2005 р., який склав 50,5% та 45,85% відповідно. Найсуттєвіше зниження відбулося у 2014 р., коли опосередкований внесок туристичної галузі до ВВП скоротився на 60,7 млрд. грн. (30,98%), прямий внесок туристичної галузі до ВВП – на 17,4 млрд. грн. (33,07%).

Найвищий рівень як прямого, так і опосередкованого внеску було зафіксовано у 2007 р. – 57,5 млрд. грн. та 219,3 млрд. грн. відповідно. Найменший рівень у 2015 р. – 112,3 млрд. опосередкованого внеску та 28,6 млрд. грн. прямого. У цілому темп зростання за аналізований період зазначених показників знизився на 19,8% за опосередкованим внеском та на 24,1% за прямим.

У 2026 р. за прогнозом прямий внесок до ВВП становитиме 6,13 млрд. дол. США, що більше об'ємів 2015 р. на 3,8 млрд. дол. США. Опосередкований вклад туризму та супутніх галузей до ВВП України к 2026 р. збільшиться на 50% та складатиме 4,45 млрд. дол. США. Середньорічні темпи росту прямого внеску туристичної галузі до ВВП з 2016 по 2026 рр. становитимуть 8,9%, опосередкованого – 3,7%.

2.2. Дослідження динаміки та прогноз обсягів капітальних інвестицій в туризм. Обсяги капітальних інвестицій в туристичну галузь еластично реагує на кризові явища в державі, демонструючи хвилеподібну тенденцію розвитку. Пік капітальних інвестицій в туризм спостерігався у 2008 р. та становив 20,3 млрд. грн., найменший обсяг у 2015 р. – 5,3 млрд. грн. (рис. 4)

Найстрімкіше зниження спостерігалось також у 2015 р. – 26,8%, тоді як найбільший приріст обсягів у 2007 р. – 30,5%. У цілому темп росту за 2000- 2015 рр. знизився на 1,3 млрд. грн. (19,8%), а в порівнянні з найбільш плідним 2008 р. на 14,8 млрд. грн. (73,3%).

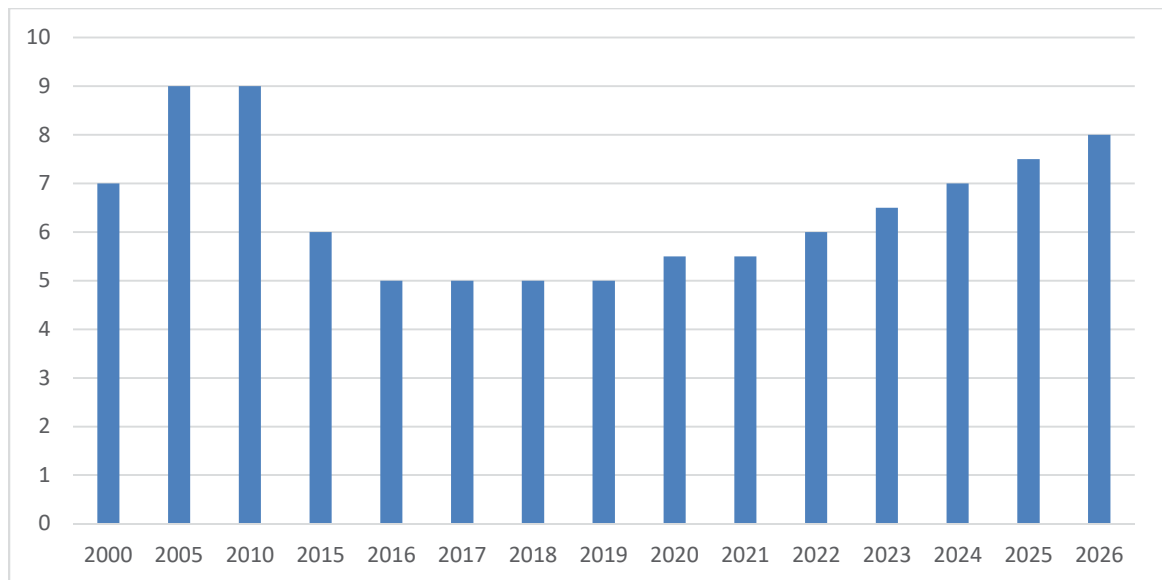

Рис. 4. Динаміка та прогноз обсягів капітальних інвестицій в туристичну галузь України у млрд. грн. [22]

Прогнозні дані, запропоновані Всесвітньою радою з подорожей та туризму, передбачають продовження від’ємної тенденції у 2016 р., коли обсяги капітальних інвестицій в туристичну галузь України досягне свого мінімуму за розглянутий період та становитиме 4,9 млрд. грн. Разом з тим, вже 2017 р. охарактеризується стриманим поживаленням інвестиційної активності, яка спостерігатиметься до 2026 р. та становитиме 7,2 млрд. грн., таким чином, не досягши рівня 2014 р. Зазначений прогноз повинен стати поштовхом до розбудови дієвої державної політики з підтримки як туристичної галузі у цілому, так і суб’єктів туристичної підприємницької діяльності у довгостроковій перспективі, одним із напрямків є інвестиційна привабливість держави на світовому туристичному ринку та заохочення іноземних інвестицій у національну туристичну галузь.

Таким чином, співвідношення економічних показників розвитку туристичної галузі України за 2005-2017 рр. дозволяє стверджувати про наявність від’ємної тенденції яка характеризується зниженням обсягів капітальних інвестицій в туризм на 44,03% (4,24 млрд. грн.), внутрішнього туристського споживання – на 41,0% (67,4 млрд. грн.), витрат внутрішніх туристів усередині країни – на 15,7% (11,6 млрд. грн.), витрат міжнародних туристів усередині країни – на 61,7% (55,8 млрд. грн.) (табл. 1.).

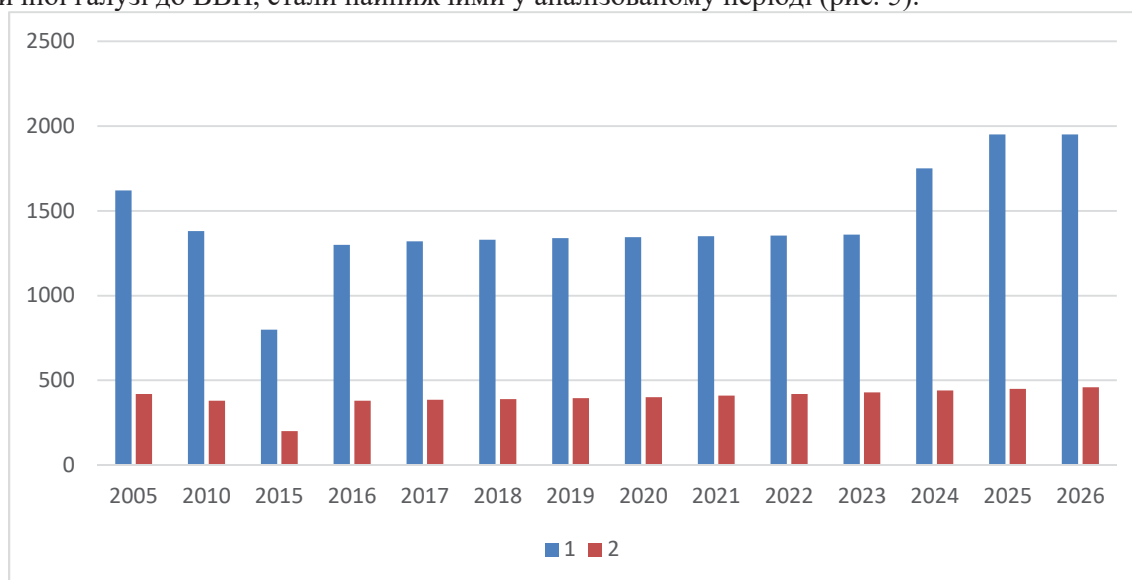
Таблиця 1

Динаміка економічних показників розвитку туристичної галузі України [22])

Рік	Обсяг капітальних інвестицій в туристичну галузь		Внутрішнє туристське споживання		Витрати внутрішніх туристів усередині країни		Витрати міжнародних туристів усередині країни	
	млрд. грн.	частка від загальних капітальних інвестицій, %	млрд. грн.	частка від загального споживання, %	млрд. грн.	частка у ВВП, %	млрд. грн.	частка експорту, %
2005	9,63	2,013	164,45	4,83	74,09	3,12	90,36	8,08
2010	9,65	2,358	155,89	4,29	76,21	3,05	79,68	7,05
2011	11,07	2,476	170,78	4,31	90,39	3,46	80,39	6,37
2012	11,74	2,432	171,58	4,32	88,71	3,37	82,87	6,84
2013	10,05	2,346	168,15	4,35	89,23	3,39	78,91	7,23
2014	7,37	2,225	116,49	3,21	77,19	3,14	39,30	3,38
2015	5,39	1,960	97,02	2,97	62,46	2,83	34,56	3,00
2016	5,63	1,965	99,06	3,01	62,57	2,90	35,25	3,25
2017	5,73	1,985	99,97	3,03	63,25	3,01	36,20	3,50

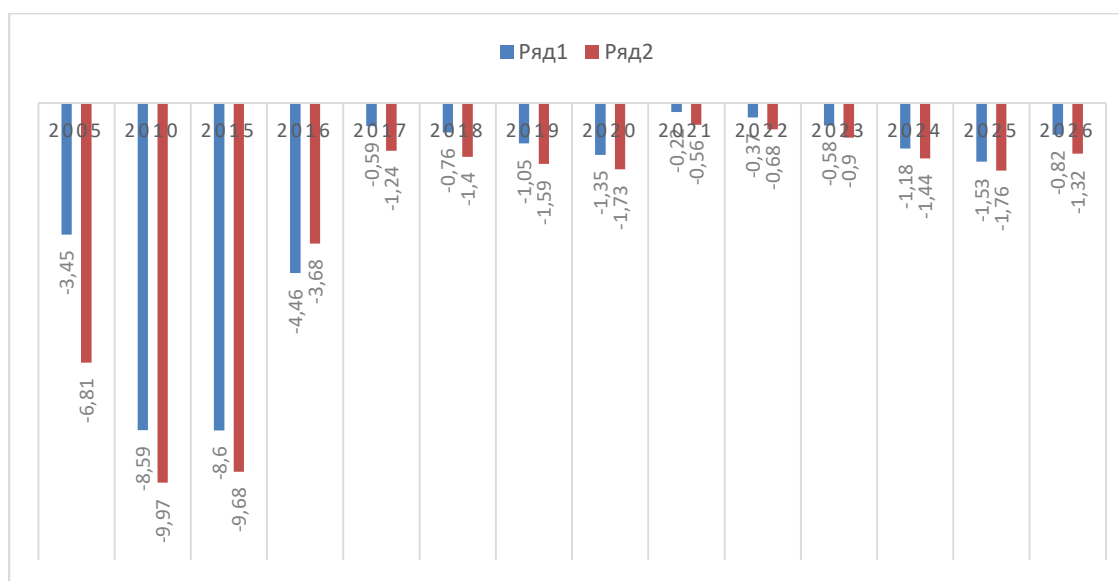
Темп приросту у до 2005	-44,03		-41,00		-15,70		-61,75	
-------------------------	--------	--	--------	--	--------	--	--------	--

2.3. Дослідження динаміки та прогноз кількості зайнятих у туристичній галузі (прямо та опосередковано). За оцінками Світової ради з туризму і подорожей в 2017 р. в Україні у туристичній галузі було зайнято 384,3 тис. осіб. Разом з тим, враховуючи вплив туризму на зайнятість в супутніх галузях економіки, загальна кількість робочих місць створених в 2017 р. завдяки туризму (як прямо, так і опосередковано) оцінюється у 1345,8 тис. осіб. Показники 2015 р., як і у випадку з внеском туристичної галузі до ВВП, стали найнижчими у аналізованому періоді (рис. 5).

1. Загальна кількість та прогноз зайнятих у туристичній галузі в Україні (прямо або опосередковано)
2. Кількість зайнятих у туристичній галузі в Україні (безпосередня)

Рис. 5. Динаміка та прогноз кількості зайнятого населення в туристичній галузі України, тис. осіб у 2005-2026 рр., [22]

1. Темпи та прогноз росту загальної кількості зайнятих у туристичній галузі в Україні в %
2. Темпи та прогноз росту кількості зайнятих у туристичній галузі в Україні, %

Рис. 6. Темпи росту кількості зайнятого населення в туристичній галузі України, в % у 2005-2017 рр., [22])

Найвища кількість зайнятих у туристичній галузі спостерігалась у 2004 р. – 452,6 тис. осіб безпосередньо у туристичній галузі та 1644,5 тис. осіб у інших сферах господарської діяльності. Найбільший приріст зайнятих у туризмі спостерігався у 2004 р. – 35,4%.

Різде зниження ділової і туристичної активності, зниження доходів населення, погіршення соціально-економічного положення, нестабільне політичне становище в країні у 2014 р. призвели до різкого спаду туристичних потоків у середині країни та привабливості держави для іноземних туристів і, як наслідок, до стрімкого падіння частки зайнятого населення в туристичній галузі.

Так, загальна кількість зайнятих у туристичній сфері та супутніх галузях знизилась на 187,7 тис. осіб (144,6%), а кількість зайнятих безпосередньо в туристичній галузі на 56,2 тис. осіб (14,4%). У порівнянні з базисним 2003 р. загальна кількість робочих місць створених завдяки туризму (як прямо, так і опосередковано) у 2015 р. зменшилась на 32,5%, безпосередня кількість зайнятих у туристичній галузі – на 35,7%.

За прогнозними оцінками Всесвітньої ради з подорожей та туризму кількість зайнятих в туристичній галузі України поступово скорочуватиметься при збільшенні внеску до ВВП країни. Середньорічні темпи зниження кількості зайнятих у туристичній галузі в Україні становитимуть - 0,85% (рис. 6).

Всесвітня рада з подорожей та туризму та Світова туристична організація прогнозують зниження кількості зайнятого населення у туристичній галузі України. За прогнозними оцінками к 2025 р. безпосередня кількість зайнятих у туристичній галузі в Україні знизиться на 3,2% та становитиме 332,2 тис. осіб. – 1,6% від загальної кількості зайнятого населення (рис. 6).

Разом з тим, загальна кількість робочих місць, створених завдяки туризму, залишиться досить високою – 1158,2 тис. осіб (6,5%). Зазначена тенденція є протилежною до загальносвітового прогнозу зайнятості населення у туризмі. Так, за прогнозами WTTC та UNWTO в період 2015-2025 рр. загальна кількість зайнятого населення у світовій туристичній індустрії збільшиться на 28,9% і досягне 356,9 млн. осіб., загальний внесок туристичної галузі у світове ВВП зросте на 44,7% і складе 11381,9 млрд. дол. США.

2.4. Динаміка частки зайнятого населення у туристичній галузі від загальної кількості зайнятого населення в державі. Найбільша частка зайнятого населення у туристичній галузі від загальної кількості зайнятого населення держави спостерігалась у 2005 р. – 2,23%, загальна кількість зайнятих завдяки туризму (як прямо, так і опосередковано) – 8,1%, найменша – у 2015 р. – 1,3% та 5,13% відповідно (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка частки зайнятого населення у туристичній галузі від загальної кількості зайнятого населення в державі (складено автором на основі [22])

Рік	Загальна кількість зайнятого населення, тис. осіб	Кількість зайнятих у туристичній галузі від загальної кількості зайнятого населення		Загальна кількість зайнятих у туристичній галузі (як прямо так і опосередковано) від загальної кількості зайнятого населення	
		тис. осіб	%	тис. осіб	%
1	2	3	4	5	6
2005	20680	421,819	2,04	1587,81	7,68
2006	20730,4	404,242	1,95	1549,23	7,47
2007	20904,7	395,432	1,89	1534,66	7,34
2008	20972,3	377,803	1,80	1489,76	7,10
2009	20191,5	383,446	1,90	1497,27	7,42
2010	20266	350,501	1,73	1348	6,65
2011	20324,2	358,69	1,76	1340,69	6,60
2012	20354,3	389,152	1,91	1439,56	7,07
2013	19314,20	374,855	1,94	1412,18	7,31
2014	18073,30	237,348	1,31	922,224	5,10
2015	16443,2	214,364	1,30	842,89	5,13

Більше детальне дослідження запропонованих показників дозволило зробити висновок про існування двох піків активності зайнятості у туризмі – вже зазначений 2004 р. та 2013 р., коли частка зайнятих у туризмі досягла свого максимуму після висхідної тенденції, яка взяла свій початок у 2010

р.

Співвідношення кількості зайнятого населення у туристичній галузі та внеску туризму до ВВП дозволяє стверджувати про наявність кореляції між зазначеними показниками, динаміка яких за 2005-2017 рр. характеризується тотальною тенденцією, а саме: зменшенням обсягів як прямого, так і опосередкованого внеску туристичної галузі України до ВВП (у 2005 р. – 46,4%; у 2017 р. – 43,5%) та зниженням як загальної, так і безпосередньої кількості зайнятого населення у туристичній галузі держави (46,9% та 49,1%, відповідно).

Висновки. За результатами аналізу національного ринку туристичних послуг встановлено такі тенденції його розвитку (2005-2017 рр.): значні диспропорції в обсягах туристичних потоків за регіонами країни, диференціацію економічного внеску ринків туристичних послуг, динамікою внеску туристичної галузі до ВВП, нерівномірність обсягів капітальних інвестицій в туристичну галузь, значну розбіжність у розмірах кількості зайнятого населення у туристичній галузі на національному ринку туристичних послуг.

З метою діагностики сучасного стану туристичної галузі, визначення тенденцій та особливостей розвитку національного ринку туристичних послуг в умовах просторової поляризації запропоновано науково-методичний підхід, який включає: аналіз туристичних потоків країни; дослідження динаміки та прогноз соціально-економічних показників розвитку ринку туристичних послуг держави.

Література:

1. Герасименко В.Г. Основи туристського бізнесу: навч. посіб. / В.Г. Герасименко. – Одеса: Чорномор'я, 1997. – 160 с.
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) / О.О. Любіцева. – К.: Альтерпрес, 2002. – 436 с.
4. Мальська М.П. Просторово-функціональна сегментація ринку послуг / М.П. Мальська // Економіка. Управління. Інновації. – 2016. – № 1 (16). – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2016_1_14.
5. Мешко Н.П. Розвиток туристичного бізнесу в умовах інформатизації світової економіки / Н.П. Мешко, С.А. Фалько // Миколаїв : Миколаївський нац. Ун-т імені В.О. Сухомлинського, 2014. – Вип. 2. – С. 114–120.
6. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Положення про департамент туризму та курортів» від 22.07.2016 № 1202 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=f986105f-102a-47f7-b5f0-fefebb9c20a3&tag=PolozhenniaProUpravlinnia>
7. Наказ Державної туристичної адміністрації України, Державного комітету статистики України від 12.11.2003 N 142/394 «Про затвердження Методики розрахунку обсягів туристичної діяльності» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/sp/sp_03.pdf
8. Офіційний веб-сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>
9. Статистичний бюлетень «Туристична діяльність в Україні у 2015 році» – Київ: Державна служба статистики України, 2016. – 76 с.
10. Туристична асоціація України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.tau.org.ua>
11. Черниш І.В. Роль туристичної галузі у розвитку національної економіки / І.В. Черниш // Економічний аналіз. – 2013. – Т. 14(1). – С. 159–166.
12. ЮНВТО приветствует принятие Целей устойчивого развития Initiative [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://media.unwto.org/ru/press-release/2015-09-29/yunvto-privetstvuet-prinyatie-tselei-ustoiichivogo-razvitiya>
The 10YFP Sustainable Tourism Programme [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/docpdf/brochure10_yfpstpenupdated17oct2016.pdf
13. International Recommendations for Tourism Statistics 2008 [Електронний ресурс] // United Nations Publication Sales No. E.08.XVII.28. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: http://unstats.un.org/unsd/publication/SeriesM/seriesm_83rev1e.pdf
14. The Organisation for Economic Cooperation and Development [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.oecd.org>
15. The International Monetary Fund [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.imf.org/external/index.htm>
16. The World Trade Organization [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.wto.org>
18. The World Tourism Organization [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www2.unwto.org>.
19. The World Economic Forum [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.weforum.org/world-economic-forum>.
20. UNWTO Tourism Highlights, 2010 Edition [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284413720>
21. UNWTO Tourism Highlights, 2017 Edition [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284413720>

Abstract:

Marinyak Ya.O. MODERN OF THE STATE AND FEATURES OF DEVELOPMENT OF NATIONAL MARKETS OF TOURIST SERVICES

The article provides a comprehensive solution to the scientific problem of substantiating of the theoretical and methodological foundations for the development of the tourism services market in Ukraine in conditions of spatial polarization and the development of conceptual guidelines and practical recommendations for improving managerial processes. Summarizes the scientific approach to the definition of «spatial polarization of the market of tourist services». The study of the world market of tourist services was carried out, which allowed for the period 2005-2017 identify its current trends and use them to justify the development of the market of tourist services in Ukraine in conditions of spatial polarization.

Key words: service, tourism, tourism market, spatial polarization, development.

УДК 338.48

ДО ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ У М. ТЕРНОПІЛЬ

Іван Рудакевич

*Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка
ivaco@ukr.net*

Історія ресторанного господарства м. Тернополя сягає ще середньовічних часів і бере початок з XVI ст., коли місто формувалося на перетині торгових шляхів. Значного розвитку заклади харчування набули з кінця XIX – початку XX століть, коли в місті відкрилися перші облаштовані кафе та ресторани.

Ключові слова: історія, заклад харчування, кафе, ресторан, Тернопіль.

Місто Тернопіль виникло у середньовіччі на перехресті давніх торгових шляхів, що сприяло розвитку сфери гостинності. Особливе місце у ній займали заклади харчування, які славилися своїми смачними стравами і добрими традиціями. Слава про них розходила по сусідніх землях, тому завжди прибували нові відвідувачі і зростала мережа закладів.

Фахових досліджень історії розвитку ресторанної справи у м. Тернополі на сьогодні, на жаль, немає. Однак окремі відомості про функціонування закладів харчування в місті подані у краєзнавчих нарисах Л. Бойцун та І. Дуди, а також у статтях місцевої преси. Метою даного розділу є висвітлення історико-географічних особливостей формування ресторанного господарства у місті Тернополі.

Тернопіль був заснований на перехрестях важливих торгових шляхів. Ще в перші роки існування місту був наданий привілей щодо обов'язкового оподаткування транзитних купців і формування продовольчих запасів. Наявність торгівців і мандрівників з інших міст та країн сприяли розвитку у Тернополі сфери гостинності (і перших закладів харчування – корчм і трактирів).

Першим із закладів харчування, про який згадує хронологія міста, була корчма на центральній ринковій площі Тернополя. Вона тут діяла ще з XVII ст. Можна висловити припущення, що перші корчми могли появитися у часи заснування і розбудови міста у XVI ст. Вже у 1866 р. у Тернополі діяли 18 заїжджих дворів, 6 трактирів, 3 кондитерські, 2 кав'ярні та 181 шинок. У місті в цей час проживали більше 16 тисяч осіб [2, с. 80].

На межі XIX-XX століть у Тернополі появляються перші ресторани (їх ще називали рестораціями). На розі сучасних вулиць Руської та Острозького діяла ресторація Горка. Як правило, назва ресторанного об'єкта співпадала з прізвиськом чи ім'ям його власника. Ресторан Горка славився великим вибором м'ясних страв і закусок, а також маринованими оселедцями. Фірмовими стравами тут були фарширована риба і флячки. Варили у цій ресторації різні зупи (супи), борщ і капуста, бульйони та юшки. Подавали також пиво, чай, какао та каву. До чаю чи кави пекли солодке – найчастіше плячок (пиріг) з цукатами. Був тут і належний вибір міцних напоїв. До послуг гостей належали більярд і радіо [1, с. 89]. Неподалік на вулиці Руській функціонував також ресторан Савуляка, який був розташований неподалік центральної молочарні.